

**КОРИ ФОИДАНОКИ ЧАМЪИЯТӢ-
АСОСИ ТАРБИЯИ ХОНАНДАГОНИ
МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ
МИЁНАИ УМУМӢ ДАР
САМТИ РОҲНАМОИИ КАСБӢ**

Акмалова Малоҳат Абдуллоевна, омӯзгори коллечи тиббии шаҳри Гулистон, унвонҷӯи Пажӯҳишироҳи рушди маорифи ба номи А.Чомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон (Тоҷикистон, Душанбе)

**ОБЩЕСТВЕННО
ПОЛЕЗНЫЙ ТРУД КАК ОСНОВА
ПРОФОРИЕНТАЦИИ УЧАЩИХСЯ
СРЕДНИХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ
УЧРЕЖДЕНИЙ**

Акмалова Малоҳат Абдуллаевна, преподаватель медицинского колледжа г.Гулистана, соискатель Института развития образования имени А. Джоми Академии образования Таджикистана (Таджикистан, Душанбе)

**SOCIALLY USEFUL
WORK AS THE BASIS FOR
VOCATIONAL GUIDANCE OF
STUDENTS OF SECONDARY
EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

*Akmalova Malohat Abdullayevna, lecturer of the medical college of Guliston-City of Sughd region of the Republic of Tajikistan, claimant for candidate degree of the Institute of Education Development named after A. Jomi, Academy of Education of Tajikistan (Tajikistan, Dushanbe),
E-mail: prmatt@mail.ru*

Вожаҳои калидӣ: тамоили корӣ, педагогони ватанӣ ва хориҷӣ, роҳнамоии касбӣ, меҳнати фоиданоки чамъиятӣ, хусусияти политехникӣ

Дар мақола тарбияи хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар самти роҳнамоии касбӣ тавассути меҳнати фоиданоки чамъиятӣ мавриди баррасӣ гардидааст. Доир ба масъалаи тарбияи меҳнатии хонандагон дар ҳамкорӣ бо оила ва муассисаҳои таълимӣ олимони зиёди ватанву хориҷӣ фикру андешаҳои гуногун изҳор намудаанд, ки дар мақола онҳо ба таҳлилу баррасӣ кашида шудаанд. Дар чараёни корҳои таҷрибавӣ – санҷишӣ барои дар муассисаҳои таълимӣ амалан татбиқ намудани самтҳои асосии пайвастанӣ омӯзиш бо меҳнати фоиданоки чамъиятӣ хонандагон тавсияҳои илмию методӣ пешниҳод шудаанд, ки ба омӯзгорон ҷиҳати тарбияи роҳнамоии касбии хонандагон кӯмак мерасонанд. Тазаккур меравад, ки дар муассисаҳои деҳоти кишвар ҷалби хонандагон ба корҳои судманди иҷтимоӣ беиштар ба роҳ монда шудааст, ки ин ба раванди тарбияи меҳнатӣ ва роҳнамоии касбии онҳо мусоидат менамояд. Муаллиф дар асоси корҳои тадқиқотӣ-озмоишӣ пешниҳод менамояд, ки ин равандро дар мактабҳои шаҳр тавассути пурзӯр намудани фаъолияти круҷоқҳо, стансияҳои техникони ҷавон ва муассисаҳои таълими иловагӣ боз ҳам хубтар ба роҳ мондан имкон дорад.

Ключевые слова: рабочее направление, отечественные и зарубежные педагоги, профессиональная ориентация, полезный труд, политехнические особенности

В статье рассматривается обучение учащихся общеобразовательных школ с учетом профориентации через общественно полезный труд. Существуют различные взгляды отечественных и зарубежных ученых на проблему трудового воспитания учащихся в сотрудничестве с семьями и образовательными учреждениями, которые анализируются и обсуждаются в статье. В ходе экспериментальной работы даны научно-методические рекомендации по практической реализации основных направлений соединения обучения с общественно-полезным трудом учащихся, которые помогут учителям обучать учащихся методам профориентации. Отмечается, что в сельских образовательных учреждениях страны работа в данном направлении ведется более эффективно, что способствует процессу трудового воспитания и профессиональной ориентации учащихся. На основании научно-исследовательских и экспериментальных работ автор предполагает, что этот процесс можно улучшить в городских школах за счет усиления деятельности кружков, юношеских технических станций и учреждений дополнительного образования.

Key words: labour streamline, home and foreign teachers, vocational guidance, useful work, polytechnic features

In her article the author expresses thoughts on upbringing of students of secondary educational institutions under the angle of professional orientation, which are proceeded from conclusions of home and

international teachers. It is worth mentioning that according to home and foreign scientists the problem beset with labor education of students must be paid attention both from the family and the educational institution, upon the whole. In the process of experimental work, methodological recommendations were considered for practical implementation of the main directions of teaching with socially useful labor of students and teachers for the development of vocational guidance of students in accordance with recommendations and valuable characteristic properties.

Дар чомеаи муосир одамоне, ки ба кори умумӣ ҳисса мегузоранд, муносибати онҳо ба меҳнат нишондихандаи асосӣ ва ё ченаки фаъолнокии иҷтимоӣ ва балоғати шахсияти шахрванд ба ҳисоб меравад ва ин мақоми ӯро дар чомеа муайян месозад. Аз ин рӯ, насли наврас ҳам аз нигоҳи амалӣ ва ҳам аз нигоҳи равонӣ бояд ба фаъолияти меҳнатии умумичамбиятӣ ва истеҳсолоти хусусӣ ҷалб карда шавад.

Дар пажӯҳишҳои илмӣ хеш олимони соҳаҳои зиёди илм бо зикри нақши ҳалқунандаи меҳнат дар тарбияи шахсият, ғояи пайвастанӣ омӯзиш бо истеҳсолотро пешниҳод кардаанд. Дар шароити кунунӣ иҷтимоӣ иқтисодӣ, аз ҷумла дар шароити бозори иқтисодӣ низ ин ғоя муҳим арзёбӣ мешавад. Бояд ин нуктаро зикр намуд, ки меҳнати истеҳсолӣ, ки хонанда ба он мепайвандад, вазифаи муҳими равонӣ педагогиро иҷро мекунад. Он чун яке аз омилҳои ҳалқунандаи тарбияи ҳамаҷонибаи инкишофи шахс ва чун шароити ҳатмиву зарурии ташаккули омодагӣ ба меҳнат, омода намудани мутахассисон на танҳо барои воҳидҳои илмӣ, истеҳсолоти саноатӣ ва кишоварзии давлатӣ, балки муассисаҳои ғайридавлатӣ низ мебошад.

Волков чунин меҳисобад, ки "...информатика ва компютерҳо ҳоло ба ҳам пайвастанд ва якҷоямаҷмӯи нави ягонаи иҷтимоӣ техникаро ташкил додаанд. Зухури ин маҷмаа боиси тағйироти сифатии шадид дар инкишофи нерӯҳои тавлидии чомеа гардид. Сабаби ин таҳаввул ва ин тағйироти кулӣ на таркиши иттилоотӣ ва на инқилоби компютерӣ ба таври ҷудоғона, балки имтизоҷи онҳо – тавҳамшавии ба ҳам алоқаманд ва ҳамдигарпуркунанда шуд, ки дар он илм ба унвони як пайванди пешрав амал мекунад" [1, с.14-15].

Дар чомеа на шахс, балки фаъолиятҳои вай мавқеи ғолибро дар зиндагии иҷтимоӣ ишғол менамояд. Аз ин ҷо ин дурнамои табдили истеҳсоли арзишҳои моддиро аз ҳадафҳо дар воситаҳои фаъолияти ҳаётӣ боз мекунад.

Мафҳуми "қорманд": сарфи назар аз ҳар гуна сохтор маҳалли кори худ фаъолият мебаранд бо муҳтавои нав пур мешавад. Ин роҳест, ки қорманд аз худ чун як шахси ташаббускор бо андешаву мафкураи эҷодӣ дарак медиҳад. Рақиши истифода аз донишҳои гуногун, тавоноӣ, истеъдодҳо, василае барои қонъ намудани талабот дар муқола, эҷодиёт категорияҳои онд, ки метавонанд зоҳир шаванд. Инсон дар низоми муносибатҳои меҳнатӣ на танҳо чун қорғари касби муайян, балки чун шахсият, яъне дар сармоияи қобилиятҳои фардӣ, тамоили ва манфиатҳо аз худ дарак диҳад.

Роҳандозии таҳқиқоти бунёдӣ дар ин самт нишон дод, ки ба рушди инсон, ба ташаккули фаъолияти меҳнатии инсон нави нави прогресси илмӣ техникаи таъсири бузург мерасонад. Онро бояд ба ҳисоб гирифт, ки пешрафтҳои илмӣ техникаи дар шароитҳои кунунӣ бозорӣ сифатан асосҳои техникаи фаъолиятҳои меҳнатӣ, муҳтавои онро дигаргун месозад ва бо ин васила ба тағйири ҳислату моҳияти меҳнат таъсири мураккаб мерасонад. Ин дар густири соҳаи фаъолиятҳои касбии меҳнатии одамоне, зам шудани имконоти табдили меҳнат ва касб, густири оғозҳои эҷодӣ, қобилиятҳои шахсият инъикос меёбад. Дар муҳтавои меҳнат таносуби вазифаҳо ба қониби афзоиши эҷод, ҷустуҷӯ, зеҳн ва қониқи фаъолиятҳои механикӣ, яқингӣ иваз мешавад. Аз ин рӯ, аз заҳматқони даврони нави иқтисодӣ бозоргонӣ на танҳо заҳмати қисмонӣ, балки тафаккур, дониш ва малақаҳои дигарро низ тақозо доранд.

Ҳамзамон бояд зикр кард, ки дар қараёни пешрафтҳои илмӣ техникаи на танҳо муҳтаво, балки ҳислати фаъолияти инсон низ дигаргун мешавад. Инсон ба як объекти фаъоли нерӯҳои нави истеҳсолӣ табдил мегардад. Ин ба он маъно, ки шахс аст ба ҳамаи талаботе, ки истеҳсолоти маҷмӯи-автоматӣ назди инсон мегузорад, посух дода тавонад. Дар қофе, ки ҳама шаклҳои фаъолиятҳои механикӣ, қушнашуда ба мошинҳо дода шудааст, аз субъект чун истеҳсолоти қамбиятӣ ва ҳам хусусӣ дониши васеъ, малақаву маҳорат, рушди баланди фикрӣ, қобилиятҳои эҷодӣ, эҳсоси воқоии масъулият ва иродаи муносибу мувофиқ талаб карда мешавад.

Бояд қайд кард, ки дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи маориф" навишта шудааст: "Ба вазифаи таълим ва тарбия чун қисми таркибии маориф дар шароити давлати демократӣ, ҳуқуқӣ, дунявӣ омода намудани шахрвандони соҳибмаълумот, эҷодкор, рушдқанда,

дорои дониши амиқ, маҳоратҳо, малакаҳои касбӣ, соҳиби ғояҳои сулҳпарварӣ, башардӯстӣ, ватанпарварӣ, адолати иҷтимоӣ, риояи арзишҳои маъмулии башарӣ, ҳуқуқҳо ва қонунҳо дохил мешавад”[2,с.33].

Дар аксар таҳқиқоти илмӣ дар ин замина баъзан таъкид мешавад, ки тавлид дар муҳити иҷтимоӣ иқтисодии феълӣ ба таври айнӣ ниёз дорад, то ниҳодҳои омӯзиши маориф ба масъалаҳои инсон машғул шаванд ва ин вобаста аз муҳити ҷамъиятӣ метавонанд ба суръат ба навъи нави фаъолияти меҳнатӣ мутобиқ гарданд. Ин мутобиқшавӣ ба ҳар намуни фаъолият шарҳи фаҳмишро чун рушди ҳамаҷонибаи кӯдак ва рушди ҳамаҷонибаи шахсиятро талаб дорад, ҳарчанд онҳо аз ҳамдигар вобаста мебошад. Аммо рушди ҳамаҷонибаи кӯдак қабл аз ҳама ба сатҳи донишҳои касбӣ, малакаҳо, тавоноҳои вай, ки барои ширкат дар меҳнати поку табиӣ ва муштарақ зарур мебошад, лозим аст. Ин фаҳмиш он талаботро инъикос мекунад, ки истеҳсолоти муосир аз инсон талаб дорад ва ба омодагии умумӣ ва хоси вай, таҳассус, маҳорати касбии ӯ ва ғайра дохил мешавад. Ҳар чомеа ба ин гуна талабот рӯ ба рӯ мешавад, новобаста аз низоми иҷтимоӣ иқтисодии он, ки сатҳи муосири рушди техникаро соҳиб шудааст.

Мафҳуми “рушди ҳамаҷонибаи шахсият” қабл аз ҳар чизи дигар моҳияти вуруди инсон ба низоми муносибатҳои ҷамъиятӣ, воқеияти табиӣ он ба субъекти воқеии раванди таърихро нишон медиҳад.

Мафҳуми муосири “меҳнат” чун “...фаъолияти ҳадафноки инсон, ки ба тағйир ёфтани ва мутобиқ гаштани ашёи табиат барои қаноат бахшидан ба хостаҳои худ муайян карда мешавад. Раванди меҳнат ин унсурҳоро дар бар мегирад: меҳнати худ ё фаъолияти матлуб, ашёи меҳнат, воситаи меҳнат, натиҷаи меҳнат” [8, с. 9].

Дар ҳамин робита бояд қайд кард, ки донишҷӯи унсурҳои меҳнат ва омӯзиши онҳо аз ҷониби заҳматкаш дар айнӣ замон маъниву мафҳуми бузурги педагогӣ дорад. Ҳамчунин бояд қайд кард, ки донишҷӯи ин унсурҳо, ҷунуне таҷрибаи ҳамкории муштарақи оила ва муассисаи таълимӣ нишон медиҳад, имкон хоҳад дод кори таълиму тарбия дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мушаххас ба роҳ монда шавад, падару модар ё шахсони онҳоро ивазкунанда ва омӯзгорон ба раванди омодагии хонандагон ба меҳнат ва тамоили касбӣ, ба тарбия ва рушди онҳо бо усулҳои гуногун ҷалб карда шаванд.

Бояд таъкид кард, ки меҳнати барои чомеа ғайриҷамъиятӣ ва коромад як абзори таъсирбахш ва одилона барои омӯзиши фардӣ ба таври комил тавсеа ёфтааст, ба вижа вақте сухан дар бораи ояндаи тамоилҳои меҳнативу касбии хонандагон меравад, ин як роҳи бебадалу ивазнашаванда аст. Омӯзиш ба кори сермаҳсулу самарабахш яке аз меъёрҳои асосии мактаби касбомӯзӣ дар оянда аст.

Мутобиқ ба “Концепсияи раҳнамоии касбии хонандагон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” барномаҳои нави омӯзиши меҳнатӣ ҳам барои синфҳои V-IX -и муассисаҳои таҳсилоти асосӣ ва ҳам барои синфҳои X-XI муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ тартиб дода шудаанд. Бояд таъкид кард, ки дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ ташкил намудани кори истеҳсолӣ ва касбии пайваставу ҳамешагӣ дар пеши ҷашми хонандагон сурат мегирад ва инро натиҷаҳои таҳқиқоти мо тасдиқ мекунад. Хонандагон паси мизи муассисаи таълимӣ нишаста, аллақай талошҳои ватандӯстӣ мекунанд ва мехоҳанд амалан ҳиссаи худро барои пешрафти ватани хеш гузоранд. Талабот, қобилият, тафаккуру андеша, ҳислат ва дигар сифатҳои шахсияти наврас танҳо дар қор зоҳир мешавад ва инкишоф меёбад.

Бояд қайд кард, ки дар мафҳуми педагогӣ ва тарбиявии он аз ҷониби бисёре аз педагогҳо ва фаъолони ҷамъиятӣ арзёбӣ шудааст. Л.Н.Толстой ва К.Д.Ушинский ба масъалаи тарбияи меҳнатӣ таваҷҷӯҳи хос доштаанд. Масалан Л.Н.Толстой тарбияи меҳнатиро басо муҳим медонист. Дар асарҳои худ “Алифбо”, “Китоб барои бачаҳо”, ки дастурҳои педагогии нависандаи маъруф ба шумор мераванд, барои бачаҳо арзишҳои ахлоқии фаъолияти меҳнатӣ, таъсири қор ба инкишофи нерӯи ҷисмонии инсон ва аз ҳама асосӣ, дар ташакули ахлоқиву рушди ҷисмонии вайро қушод.

Меҳнатдӯстиро педагог К.Д.Ушинский хеле барҷаста тавсиф кардааст. “Меҳнат, инсонро аз нигоҳи маънавий ғани месозад, рӯҳ, ҳиссиёти вайро тоза мекунад, барояш дақиқаҳои бешуморӣ шодкомиву фараҳ эҳдо месозад”. Ба ақидаи вай қонуни равоншиносие амал мекунад, ки моҳияташ дар ин аст: ҳаловат бояд баробар ба меҳнат бошад. Вазифаи тарбия дар оила аз он иборат аст, ки одамо ба қор омода созанд. Барои ин бояд волидайн ба фарзандонашон ҳанӯз аз овони кӯдакӣ ба меҳнат ҷалб карданро биёмузанд. Талабот ба

меҳнатро К.Д.Ушинский ба муҳити иҷтимоӣ алоқаманд медонист, таъсироте, ки солҳо барои ташакули шахсияти инсон гузошта мешавад [10, с. 34].

Дар ҳамин иртибот вуруди хонандагон ба анвои мухталифи фаъолиятҳои коргарӣ уфқҳои шахрвандии онҳоро густариш медиҳад, ба онҳо кумак мекунад, то эҳтиром ва муҳаббат ба корро афзоиш диҳанд ва ҳамчунин нигариши мусбати волидайн ва омӯзгорон барои инкишофи сифатҳои арзишманде чун муносибати эҳтиёткорона ва сарфаҷӯна на танҳо ба сарвату дороии худ, балки моликияти ҷамъиятро боло мебарад. Ҳамзамон бо чунин нигаришҳое аз хонавода ва муассисаи таълими хонандагон ҳамчунин метавонанд унсурҳои муҳиме монанди фарҳанги кор, эҳсоси вазифа, коромадӣ, диққат, дақиқият, тавоноии кадрдонӣ аз замон, ҳар лаҳза вориди кор шудан ва иҷрои сифатноки онро аз худ кунанд.

Натиҷаҳои ба дастовардаи мо дар ҷараёни таҳқиқот нишон медиҳанд, ки хангоми кори муштараки хонавода ва муассисаи таълимӣ махсусиятҳои синнусолии хонандагон ба назар гирифта мешавад ва ин ба инкишофи ҷисмонии онҳо, баланд рафтани қобилияти умумии корӣ ва тобоварии организм мусоидат мекунад. Масалан, кори ҷисмонии ивазшаванда бо дарсҳои таълимӣ ба рушди фикрии хонандагон низ таъсир мерасонад, то ҳадде раванди азхудкунии асосҳои илмиро чонок мекунад, дониш, малака ва маҳоратҳоро ҷӣ дар дарсҳои гуманитарӣ ва ҷӣ табиатшиносӣ мушаххас менамояд. Дар фаъолияти меҳнати хонандагон тафаккури техникӣ, амалӣ, эҳтимолие, ки ба таъмин ва тарбияи насли наврас ба дидгоҳ ва боварҳо, ба даст овардани ягонагии ҷаҳонбинӣ ва амалии рафтор мусоидат мекунанд, инкишоф меёбад ва рушд мекунад. Кор ҳамчунин барои дар хонандагон тарбия намудани ҳисси қарз, масъулияти ахлоқӣ, меҳнатдӯстӣ ва ба вучуд овардани одатҳо ба меҳнати дурудароз ҳиссаи сазовор мегузорад. Педагогони назарияпардозӣ машҳур Н. К. Крупская, А. С. Макаренко, А.В.Луначарский дар осори илмӣ хеш ба масъалаҳои меҳнати насли наврас, омодагиҳои кории политехникӣ ҳам дар оила ва ҳам дар муассисаи таълимӣ диққати махсус додаанд.

Бояд қайд кард, ки Н.К.Крупская дар мақола ва суханронӣҳои худ иртиботи дохилии политехниконидани муассисаи таълимӣ ва ворид кардани бачаҳо ба кори якҷояи фикрӣ ва ҷисмониро зикр намудааст. Н.К. Крупская ба он тавҷаҳҷӯҳ кард, ки “пайвастанӣ намудҳои гуногуни фаъолият ба тарбияи ҷамъонибаи шахс имкон фароҳам меоварад”, вазифаи тарбияро бошад дар он меид, ки коромадии инсон ба талаботи гуногуни меҳнат ташаққул дода шавад. Зарур аст қобилияти хонандагонро ҳам дар оила ва ҳам дар муассисаи таълимӣ ба ҳисоб гирифт, рушди онҳоро дар мадди назар дошт, барои баргараф сохтани якҷонибаи манфиатҳо чора андешид, ҳамчунин истеъдод ва завқи онҳоро ба ҳисоб гирифт, бо ҳам мушкилоти садди роҳи истеъдодро ҳаллу фасл кард ва ин бояд барномаи асосии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар самти роҳнамоии касбии хонандагон бошад.

Бояд таъкид намуд, ки меҳнат чун як воситаи умумии педагогӣ амал мекунад, аммо наметавонад аз имконоти он худдорӣ кунад, зеро истифода аз ин воситаҳо танҳо дар ҳадди маълум самаровар аст. Ин воситаҳо ба вижа аз тариқи имкони истифода аз фаъолиятҳои коргоҳӣ барои ҳалли ин мушкилоти педагогӣ, ҳамчунин шароитҳои объективӣ маҳдуд эҷод мешавад.

Педагогӣ машҳур А.С.Макаренко бо ибрази назар дар бораи ин ки ҷаро аҳамияти тарбияи меҳнатӣ дар худхизматрасонӣ, кор дар устохонаҳои ҳунармандӣ ночиз аст, диққати асосиро ба он ҷалб намуд, ки ҳуди аҳамияти асосии ин гуна корҳо паст аст. Кор дар соҳаи худхизматрасонӣ ҳастакунандаву, яқрағ аст ва унсурҳои он ҳамеша ба як сурату ҳолат тақрор мешаванд ва ҳавасмандии камтар дорад. Кори ҳунармандӣ масъулиятнок аст, вале тибқи мушоҳидаҳои А.Макаренко ин тамоил ба вазифаҳои тарбия ҷавобгӯ набуд. Вай ба ин назар буд, ки объекти тарбия метавонад танҳо кулли коллектив бошад, зеро танҳо дар коллектив ангеҷаҳои нав ба вучуд меоянд ва месабзанд, танҳо дар коллектив омилҳои пайравӣ пайдо мешаванд [4,с.39-8].

Мушоҳидаҳои мо нишон медиҳанд, ки дар марҳилаи муосир омиле, ки боиси ҳидояти касбии навҷавонон мешавад, метавонад оила ва муассисаи таълимӣ бошад, зеро ҳуди раванди тарбияи меҳнатӣ таъсири ташаққулдиҳанда ба шахсият дорад. Ба ақидаи мо, муҳтавои меҳнат, яъне низомӣ ба роҳ мондани вазифаҳо, ташкил ва шароити кор ин воситаи тарбиякунанда аст.

Меҳнат чун восита ва омил тарбия дар раванди фаъолиятҳои дарсӣву ғайридарсӣ дар ин ҷанбаҳо зоҳир мешавад:

- раванди коркарди вижагиҳои ҳоси фард, ки унсурҳои ҳатмии ахлоқӣ ва иртиботи дар амал татбиқшавандаи дониш, маҳорат, тавоноӣ дар раванди меҳнат шомили онанд;

- воситаҳои ҳадафноки тарбияи ин ё он сифатҳои шахсият, ки бо воситаҳои ғайрипедагогӣ ироа мешаванд.

Дар мавриди аввал хосияти сифатҳои шаклгиранда ба талаботи обективиї чома вобастагӣ дорад, чанбаи дуҷум бошад нисбатан мафҳуми васеъ дорад ва ба унвони як унсур аз низоми таъсири омӯзиш доништа мешавад.

Бояд қайд кард, ки ба масъалаи тарбияи меҳнати хонандагон дар иртиботи наздики оила ва муассисаи таълимиро В.А.Сухомлинский таҳқиқ кардаву ба ин масъала бештар тавачҷуҳ намудааст. Як сирри тарбияро вай дар он мегӯяд, барои илҳом бахшидан ва рӯҳбаланд кардан ба меҳнат, моҳияти шахрвандии онро бояд кушод. Аммо вай исбот мекард, ки на ҳама намуди кор инсонро тарбия мекунад: “Меҳнати гусаста аз тарбияи ғоявӣ, зеҳнӣ, моддӣ, эстетикӣ... бошад, дур аз эҷод, манфиатҳо ва талабот, аз муносибатҳои серпахлӯ миёни тарбиягирандагон бошад, сабабгори он мешавад, ки меҳонанд ҳарчӣ зудтар аз он раҳой ёбанд”[9,с.525]. Меҳнат – фаъолиятест, ки дар зоти худ тағйир мекунад. Чалби кӯдак ба кор ва рушди шахсияти ӯро В.А.Сухомлинский дар ин амалҳо мегӯяд: коре, ки худ ба худ хидмат мерасонад, худкифой (барои худ) – меҳнат барои наздикон (волидон, дӯстон), ҳамчунин кор ба ғоидаи коллективи синф, мактаб, оила ва кулли чомаъа.

Дар замони омӯзишҳо хонандагон ба навъи гуногуни фаъолиятҳои меҳнатӣ чалб мешаванд. Бахусус, хонандагони синфҳои болоӣ намудҳои гуногуни корро таҷриба мекунанд: кори дарсӣ (дарс дар муассисаи таълимӣ, иҷрои вазифаҳои хонагӣ, худомӯзиҳо); фаъолиятҳои ҷамъиятӣ (иҷрои супоришҳои ҷамъиятӣ дар муассисаи таълимӣ, корҳои сарпарастӣ дар муассисаҳои томактабӣ, кумак ба пиронсолон ва ғайра); кор дар дарсҳо аз рӯи майлу рағбат (кор дар маҳфилҳои пажӯҳишӣ, техникӣ, бадеӣ, ҳунарий, варзишӣ ва ғайра); кори хоҷагӣ-маишӣ (худхизматрасонӣ, кумак ба хонавода, кор дар маҳалли истиқомат ва ғ.); меҳнати муфиди ҷамъиятӣ (худхизматрасонии ҳамагонӣ, корҳои таъмир дар муассисаи таълимӣ, кор барои беҳсозии хона ва муассисаи таълимӣ, ҳифзи муҳити атроф ва ғайра).

Зикри ин нукта бомаврид аст, ки то ин замон маълумоти психологӣ, педагогӣ ва иҷтимоии луғатҳои тафсирий ва забонӣ ба таври қотей исбот мекарданд, ки мафҳуми “фаъолият” (меҳнат, кор, фаъолиятнокӣ ва рафтор) ҳамоно якмаъно нест.

С.Л. Рубинштейн қайд кардааст, ки мафҳуми “фаъолият” истифодаву корбурди густарда ва номуайян дорад ва амалан фаъолият ва фаъолиятнокиро шабеҳи ҳам мекунад. Мо ин дуру аз ҳам фарқ мекунем...

Фаъолият ин – фаъолияти ҳисм, ин таҷриба аст” [5,с.226].

Ба ақидаи педагоги машҳур А. Н. Леонтев, ки дар рӯзҳои мо назарияи фаъолиятро ба номи ӯ алоқаманд медонанд, қайд мекунад, ки консепсияе, ки мо таҳия мекунем, аз ҳамин фаҳмиши умумипсихологӣ инсон сарчашма мегирад ва асоси онро принсипи фаъолият, мурочиат ба фаъолияти модда, ки ҳамаи падидаҳо, сифатҳо, хусусиятҳо, равандҳо ва вазъи шахсе, ки дар сатҳи иҷтимоӣ амал мекунад, ташкил медиҳад [3,с.136].

Масъалаи боло бурдани сифати фаъолияти касбӣ дар шароитҳои нави иҷтимоӣ-иқтисодӣ, иқтисоди бозоргонӣ бояд аз ҷониби педагогҳо, психологҳо, чомашиносон, иқтисодшиносон, физиологҳо, мутахассисони соҳаи беҳдошт ва намоёндагони дигар соҳаҳои илм муттасил (бо назардошти чанбаҳои мухталифи он) тақмил дода шавад.

Тарбия ва омодагии мутахассисони баландихтисос дар шароитҳои нав бояд барои ба даст овардани ҷунун донишҳо, малакаҳо, маҳоратҳои тарроҳӣ шавад, ки ба онҳо имкон бидиҳад навъҳои нави қору қасбро азхуд кунанд ва муваффақона қобилиятҳои фикрӣ ва ҳисмонии худро инкишоф диҳанд. Таҷриба нишон медиҳад, ки беҳбудӣ дар омодагии омӯзишӣ, қорӣ ва политехникӣ имкон медиҳад барои ба ҳар аъзои чома интиҳоби баробар ва озоди дарсҳо ва ихтисосҳо бо назардошти на танҳо манфиатҳои шахсӣ, балки ҷамъиятӣ шароити воқеиро фароҳам орад. Зеро дар замони мо имрӯзҳо дар дунё беш аз 40 ҳазор намуди қасб мавҷуд аст. Баробари таракқиёти босуръати илму техника, иқтисоди бозоргонӣ, талаботи бозори - меҳнат ва пешравиї чома 500 намуди қасб аз байн рафта, ҳамзамон зиёда аз он қасбҳои наву ҷавобгӯи талаботи давра замони ба миён меоянд. Оё ҷавонони имрӯза қасбро аз рӯи хоҳиш ва қобилияти хеш интиҳоб мекунанд. Ҳоло на танҳо мардон, балки занон низ дар ҷустуҷӯи қору ва дарёфти ризқу рӯзӣ ба кишварҳои дуро наздик рафта, ба қоруҳои вазнини қаммузд машғул мешаванд ва дар он ҷо ба шароитҳои номусоиди зиндагӣ дучор мешаванд. Таҳқиқот нишон медиҳад, ки яке аз сабабҳои асосии ҷунун вазъият дар бозори меҳнат ва умуман дар соҳаи ҳифзи иҷтимоӣ паст будани сатҳи дониш, соҳиби қасбу ихтисос набудани

шаҳрвандон, ҳамзамон ба иқтидори пурра фаъолият надоштани корхонаҳои истеҳсолӣ ба хусус дар муассисаҳои таълимӣ мавҷуд набудани омӯзиши политехникӣ ва татбиқи омодагиҳои касбӣ мувофиқат мебошад.

Бар пояи омода намудани ҳамин гуна мутахассис омӯзиши политехникӣ ва татбиқи омодагиҳои касбӣ мувофиқат ҳам дар оила ва ҳам дар мактаб бояд қарор гирад. Зери мафҳуми омӯзиши политехникӣ ин гуна омӯзише фаҳмида мешавад, ки бо принципҳои асосии ҳама равандҳои истеҳсолот ошно созад ва ҳамзамон малакаи мурочиат бо таҷҳизоти одӣ ҳама истеҳсолотро дода тавонад. Пояи омодагиҳои ояндаи касбӣ мувофиқат хонандагон ҳам дар ҷараёни хониш ва ҳам берун аз корҳои омӯзишӣ дар ҳамин аст.

Тибқи “Консепсияи рушди таҳсилоти касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” омӯзишҳои умумӣ, политехникӣ, махсуси касбӣ мувофиқат чун “соҳаи дутарафа ё байнисоҳавӣ” дида баромада мешавад. Таҳсилоти миёнаи умумӣ омодагӣ ба дарёфти маълумоти махсусро таъмин менамояд ва инсонро ба иҷрои вазифаҳои умумӣ тайёр мекунад; маълумоти махсус ба иҷрои вазифаҳои иҷтимоии тафриқавӣ медиҳад. Бояд қайд кард, ки мафҳуми омӯзишҳои махсус ва маориф дар муассисаҳои таълимоти махсус мувофиқат намекунад, аз он ҷо, ки охири дар қатори донишҳои вижа маълумоти политехникӣ ва умумиро низ дар бар мегирад. Омӯзиши махсус ба низоми донишҳои умумӣ ва ба низоми маҳоратҳои умумӣ ҳиссаи калон мегузорад.

Дар воқеъ қуллӣ низоми комили донишу маҳоратҳои як фард шомилӣ донишу маҳоратҳое мебошад, ки ба инсон барои анҷоми он вазифаҳо, ки ҳама одамон иҷро мекунанд (дониши умумӣ ва маҳоратҳо) ва низ як низоми донишу маҳорати лозим барои фаъолиятҳои фардӣ, бахусус ба волидайн ҳангоми омода намудани фарзандонашон барои интихоби фаъолияти ояндаи касбӣ мувофиқат зарур мебошад. Зина ба зина сурат гирифтани таҳсил, аз ҷумла таҳсилоти касбӣ мушкилоти ҷиддӣ илмӣ дорад, зеро он то ба ҳол аз нигоҳи илмӣ пурра омӯхтаву асоснок карда нашудааст. Вале бо вучуди ин аллақай баъзе талошҳо дар ҳалли мушкилот сурат мегиранд.

Ҷунончи, В.С. Леднев масъалаи ҷудо намудани ҷузъҳои меъёрҳои сатҳи омодагиҳои касбии инсон дар иҷрои навъҳои мухталифи фаъолиятро таҳқиқ кардааст. Муаллиф басо одилона ҳулоса мекунад, ки бояд фаъолиятро маҷмуъан фаҳмид; маҷмуъи меъёрҳои хос дар сифати алгоритми мураккаби қори иҷромешуда зоҳир мешавад. Яке аз омодагиҳои касбӣ сатҳи рушди эҷодии инсон аст. “Ба назар гирифтани он ки фард на танҳо ташаккул меёбад, балки дар дараҷаҳо, аз ҷумла дар сатҳҳои асосии омодагиҳои касбии он низ зоҳир мешавад, пас метавон оид ба намудҳои хоси фаъолият, ки одам метавонад иҷро намояд ва дар ин ҳолат ба сифати маҳаку меъёр аст, ҳукм кард» [3, с.170].

Консепсияи дар айни замон амалишавандаи таҳсилоти пайваста аз нуқтаи назари омода намудани корғари навъи нав бояд ҳамаи звеноҳои омӯзиш ва тарбияи муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ва муассисаи таҳсилоти умумӣ ва таҳсилоти олиӣ касбӣ ва миёнаи махсус, низоми тақмили ихтисос ва бозомӯзии кадрҳоро бояд дар бар гирад. Дар ин низом таҳсилоти махсус (касбӣ) бо назардошти талаботи омода сохтани мутахассис бояд ҷойи муносибу мувофиқ дошта бошад.

Ҷунончи, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон низоми ягонаи таҳсилоти муттасил амал менамояд, ки омодагиҳои умумитаҳсилотӣ, касбии шаҳрвандон, тақмили ихтисос ва бозомӯзии кадрҳоро таъмин месозад.

Ба муассисаҳои уммитаҳсилотӣ инҳо дохил мешаванд:

- таҳсилоти умумӣ;
- муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ;
- муассисаҳои махсуси омӯзишӣ – тарбиявӣ;
- муассисаҳои таҳсилоти (ибтидоӣ, миёна, миёнаи махсус ва оли касбӣ);
- муассисаҳои таҳсилоти иловагӣ ва хизматрасониҳои омӯзишӣ.

Муассисаҳои омӯзишӣ метавонанд давлатӣ ва ғайридавлатӣ, пулакӣ ва ройгон, қарзӣ ва ғайриқарзӣ бошанд.

Сохтори умумӣ муассисаҳои таҳсилоти ин гуна аст:

- ✓ муассисаи омӯзиши ибтидоӣ (зинаи I) – аз 6 то 11-сола (синфҳои I-IV);
- ✓ муассисаи таҳсилоти асосӣ (зинаи II) – аз 11 то 15-сола (синфҳои V-IX);
- ✓ муассисаи омӯзиши миёнаи умумӣ (зинаи III) – аз 15 то 18-сола (синфҳои X-XI).

Дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ омӯзиши касбӣ дар назар аст. Навъҳои гуногуни муассисаҳои таълимӣ: гимназияҳо, литсейҳо, коллечҳо ва ғайраву ҳоказо дар назар дошта

шудаанд.

Татбиқи фаъолонаи ислохоти низоми маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз вазифаҳои аввалиндарача ба шумор меравад, ки аз ҳалли он рушди босамару муфиди мо мустақиман вобаста мебошад. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба он ҷиддӣ тавачҷуҳ намуд: «Сохтори кунунии илм ва маориф, ки аз давлати пешин ба мо мерос мондааст, ба талаботи низоми нави иқтисодӣ ҷавоб намерасад. Ҳаёт бо исрор таҷдиди низоми маорифро талаб дорад. Ислохоти мактаб, маориф, илм имрӯз яке аз муҳимтарин вазифаи кишвари мост».

Мо бояд таъҷилан талаботи иқтисодӣ ба кадрҳоро бар асоси низоми нави иқтисоди бозорӣ меҳнат қонеъ созем ва ҳамзамон омодаسازی мутахассисонро ба он соҳае, ки дигар ба онҳо эҳтиёҷ нест, қатъ кунем. Низоми муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии касбӣ бояд омодаسازی мутахассисонро ба назардошти иқтисоди бозори меҳнат таъмин созад.

Ҳамин тариқ, мактабҳои серсоҳа, тамоилҳои касбии хонандагон қисме аз низоми нави ҳадафҳои иҷтимоӣ мегардад ва вазифаҳои омодаسازی мутахассисони нави навро, ки ба бозори меҳнат аз замони хатми муассисаи таълимӣ рақобатпазир бошанд, дар миён мегузорад. Вазифаи мазкур, ҷуноне таҷриба нишон медиҳад, дар хонандагон ташаккул додани тамоилҳои касбӣ бозسازی фаъолияти муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумиро яъне гузаштан ба низоми 12 соларо ба ин самтҳо талаб мекунад:

- тағйир додани фаъолияти мактабҳо, литсейҳо, коллеҷҳо ва мактабҳои олии боназардошти талабот ба мутахассис дар бозори рақобатноки қор;

- эҳёи низоми шарикӣ махсус бар пояи усулан нав, ки ба ҳамкориҳо бо корхонаҳои таълимию истеҳсоли, мактабҳои бисёрсоҳаи тамоили касбӣ ва омӯзишҳои касбӣ муваҷҷуъи омӯзиш бо субъектҳои бозор равона шудааст: хоҷагиҳои кишоварзӣ, ассотсиатсияҳои корфармоён, Вазорати меҳнат, ҳадамоти шугли аҳоли.

- ҷалби ҳамаи устоҳои омӯзиши меҳнат ва тамоилҳои касбии муассисаҳои таълими ба низоми мониторинги бозор, ки ба масъалаҳои муайян намудани талабот ба касбҳо дар ноҳия, шаҳр, вилоят машғуланд, дурнамои нави касбҳо, ки барои бозори меҳнат заруранд ва ғайра.

- таъиноти муҳими низомҳои омӯзишҳои касбӣ ҷун яке аз унсурҳои ҳимояи иҷтимоии хонандагон.

Бояд қайд кард, ки харчанд меҳнати хонандагони синфҳои болоӣ дар назари аввал мувофиқи фаъолияти меҳнати калонсолон ташкил карда мешавад ва дар аксар мавридҳо нусхабардорӣ он аст, вале вижагиҳои худро дорад ва аз меҳнати калонсолон қабл аз ҳама бо ҳадафи худ фарқ мекунад. Агар меҳнати калонсолон ҳадафи арзишҳои истеъмолиро дунбол кунад, меҳнати хонандагони синфҳои болоӣ бо мақсади омӯзишӣ ва тарбиявӣ роҳандозӣ мешавад, харчанд дар ҷараёни он қор низ анҷом дода мешавад, ки барои ҷомеа манфиат дорад. Лаҳзаҳои психологӣ, маҷмӯи сабабҳо, ҷараёни натиҷаҳои қор, усулҳои танзими фаъолияти меҳнатӣ ва ғайра низ дар бисёр ҳолатҳо мувофиқ намеояд. Таҷрибае, ки мо дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии деҳоти кишвар дар ташкили меҳнати истеҳсолии хонандагон ва омодаسازی онҳо ба фаъолияти мустақили меҳнати дар хоҷагии деҳот омӯхтем, шаҳодат аз дастовардҳои қор дар ин замина медиҳад. Махсусан, ин фарқиат дар муқоиса бо гузориши ин қор дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумие, ки дар шаҳр мавҷуданд бармало зоҳир мешавад.

Аз лиҳози ҷалби хонандагони муассисаи таълими ба қорҳои иҷтимоии судманд ва созанда муассисаи таҳсилоти деҳот аз муассисаҳои таҳсилоти шаҳр дар сафи пеш қор дошт.

Ин якҷанд сабаб дорад. Хонандагоне, ки дар деҳот суқунат доранд назар ба ҳамсолони дар шаҳр суқунатдошта хеле барвақтар ба қор ҷалб карда мешавад ва яке аз сабабҳои аслии он шароити муҳит ва зисту зиндагии онҳост. Пӯшида нест, ки ҳаёти деҳот аз нигоҳи қайфияту ҳаловат аз зиндагии, ки шаҳриён доранд, фарқ мекунад. Дар деҳот мардум хоҷагиҳои деҳқони ва ёрирасон доранд ва шароити зиндагии онҳо то ҷоёе аз зиндагии шаҳриён аз нигоҳи роҳату ҳаловат тафовут дорад, дар деҳот сатҳи хизматрасониҳо пастанд ва волидон назар ба волидони ҳамсолони шаҳрии ин хонандагон бештар заҳмат мекашанд, соати қоришон ҳам тӯлонитар аст. Гузашта аз ин муҳити истеҳсолии кишоварзӣ як бахши ҷудонашавандаи фаъолияти ҳаётии хонандагони деҳот ба шумор меравад. Бояд қайд кард, ки ҳамаи раванди истеҳсолии қорҳои кишоварзӣ дар пеши ҷашми вай мегузаранд, яъне вучуди вай ҷудо аз он қорҳо нест, ки волидонаш машғуланд. Ҷалби васеи хонандагони синфҳои болоӣ ба меҳнат дар истеҳсолоти кишоварзӣ як воқеияти басо одист ва он сабабҳои дигар ҳам дорад, ки нарасидани дасти мададгор бинобар қувваи қорӣ на танҳо дар шаҳрҳо, балки дар деҳаҳо низ мебошад.

Яъне, Тоҷикистон (ва на танҳо дар кишвари мо) ҳамеша деҳот аз нокифоя будани захираҳои нерӯи қор ранҷ мебарад ва як сабаби бармаҳал ба қори сахро қалб шудани хонандагони синфҳои болоӣ ин аст. Аз ин рӯ, хонандагони деҳот назар ба ҳамсолони шаҳрии худ басо ғаёлотару бармаҳалтар ба муҳити қорӣ ворид мешаванд.

Ба муҳтаво ва ҳислати қори аҳолии деҳот омилҳои бо вижагиҳои хос (ба мисли иқлимӣ, демографӣ, миллий, истеҳсолий) таъсиргузоранд. Масалан, Ҷумҳурии Тоҷикистон вижагиҳои иқтисодию ҷуғрофӣ, иҷтимоию ахлоқии худро дорад. Дар Тоҷикистон дар қиёс ба манотиқи дигар таъсири нисбатан ҷашмраси балоғати бармаҳали физиологияи насли наврас мушоҳида мешавад ва ин ба номутаносибӣ дар рушди фикриву рӯҳӣ оварда мерасонад, ки мушкилоти муайяне дар тарбия дорад. Аз ин рӯ, аз нигоҳи синунсолӣ қалби хонандагон ба ғаёлияти меҳнатӣ назар ба давлатҳои дигар бармаҳалтар шурӯъ мешавад. Дар Тоҷикистон қасбқори мардумӣ як шугуст, ки дар зиндагии мардум ҷойгоҳи хос дорад. Аз ин рӯ санаи дар Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, КИ 22.12.2018 баргузор гардид, чунин қайд шудааст: «*Бо мақсади тараққӣ додани соҳаи сайёҳӣ, муаррифии шоистаи имкониятҳои сайёҳии мамлакат ва фарҳанги миллий дар арсаи байналмилалӣ, инчунин, қалби сармоя ба инфрасохтори сайёҳӣ пешниҳод менамоем, ки соли 2018 дар кишвар "Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ" эълон карда шавад*». Сипас солҳои 2019-2021 Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ эълон гардид. Дар бисёре аз муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии шаҳри Хучанд хонандагон дар дарсҳои таълими меҳнат ва роҳнамоиҳои қасбӣ ба қасбу қорҳои аз қабилӣ либосдӯзӣ, тоқидӯзӣ, бо истифода аз риштаҳои зарҳалӣ дӯхтани сарулибосҳо барои арӯсон, қуллолӣ, сохтани зарфҳои гуногун аз гил ва ҷӯб, қандақорӣ дар ҷӯб, гачқорӣ, сикқазанӣ ва ҳақоқӣ дар устухон, тайёр кардани асбобу олати мусиқӣ ва ғайра машғул мешаванд.

Ҳамин тавр, меҳнати истеҳсолий, муҳтавои он, объектҳо, ташкил дар шароитҳои муносири иҷтимоию иқтисодӣ бояд хусусияти политехникӣ дошта бошанд. Хусусияти политехникии меҳнати истеҳсолии хонандагони синфҳои болоӣ, қалб аз ҳама ба муҳтавои он ифода меёбад, ки бояд ба хонандагон дар раванди қор дониши муайяне дода тавонад. Ба дарки мафҳуми политехникӣ дар бораи низомии истеҳсолоти муносири саноатӣ ва кишоварзии хонандаи синфи болоӣ мусоидат кунад; донишҳо ва малақаҳои меҳнатӣ, умумистеҳсолий, технологияи махсусро инкишоф диҳад, барои густариши тамоилҳои умумӣ дар вазъи истеҳсолоти муосир ба хонандагон мусоидат кунад.

Зикр қардан бомаврид аст, ки меҳнати истеҳсолии хонанда бевосита дар қорхонаи асосӣ метавонад муассисаи таълимиро аз ин гӯшагирӣ берун кашад, онро бо қомеъа на танҳо маҳсулоти ниҳой наздик мекунад, балки ин алоқаро ҳамарӯза ва муфид мегардонад.

Вақтҳои охир иртиботи муассисаи таълимӣ ва оила бо қорхонаҳо наздик шудааст ва қорхонаҳо ҳатто мактабқоро ҳам ба шефӣ гирифтаанд. Тамоилҳои чун меҳнати истеҳсолии хонандагон хусусиятҳои политехникӣ қасб мекунад; муҳтавои он бештар ба омодагиҳои меҳнатӣ ва қасбии хонандагон мусоидат мекунад, ки имкон медиҳад принципҳои алоқии омӯзиш ва меҳнатро пурратар амалӣ созад; меҳнати истеҳсолий на танҳо дар доираи мактабҳо ташкил мешавад, балки беш аз ҳар вақти дигар ба шароитҳои воқеии истеҳсолоти муосир наздик мегардад. Меҳнати истеҳсолии хонандагон дигар бозӣ бо меҳнат нест, балки барои онҳо як қори басо қиддист, ки дониш, шавқу завқ ва мустақилиятро талаб мекунад.

Масалан, дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 16-и Хучанд хуб мефонанд, ки қори фойданоки қамбиятӣ ва истеҳсолий на танҳо ба таҳкими дониш ва малақаи тавоноии хонандагон дар самти техника, технология, иқтисод ва ташкили истеҳсолот мусоидат мекунад, балки муносибати шаҳрвандии хонандагонро ба меҳнат ташаккул медиҳад.

Шакли дигари ташкили меҳнати истеҳсолии хонандагони муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии № 15-и Хучанд дар қорхонае, ки онро ба сарпарастӣ гирифтааст, тасвир шудааст. Ин қорхона қорои як сеҳи қачандон бузургест, ки бо ҳама таҷҳизоти зарурӣ муҷаҳҳаз гардонида шуда аст. Дар он ҳамарӯза устоҳо хонандагонро ба миқдори се соат омӯзиш медиҳанд ва ба онҳо муносибат бо таҷҳизот, дастгоҳҳо, механизмқоро ёд медиҳанд, омӯзқорон қӯшиш ба ҳарқ мебаранд, то ин ки хонандагон бо қараёни истеҳсолот ошно гарданд. Дар марҳилаҳои аввал ба хонандагон амалиётҳои одиву ибтидоиро бовар меқарданд. Аммо бовариҳои зина ба зина дурустии чунин муносибатро исбот қарданд, чун қиданд, ки бачаҳо тибқи вичдону инсоф қор меқунанд. Дар айни қамон ғаёлияти хонандагон дар ҳоҷагиҳои истеҳсоливу кишоварзӣ ба сатҳи нави рушд мерасад: онҳо ба ин қорҳо нисбатан бо қиддиат рафтор меқунанд,

худназоратии хонандагон беш аз ҳар вақти дигар густариш меёбад ва ба онҳо дар ин қор маҷмуи малакаҳои ҳосилкардаашон дар дарсҳо ёри мерасонад. Ҳамин тариқ мехостем қайд кунем, ки дар айни замон принциби пайваст шудани омӯзиш бо меҳнати пурсуди ҷамъияти аз лиҳози ташаккули тамоилҳои касбии хонандагон зарурате ба баррасии нисбатан густирдатар дорад, зеро меҳнати хонандагон имрӯз ба сатҳи баландтару сифатан наватар мебарояд.

Мавриди зикр аст, ки дар ҷараёни қорҳои таҷрибавию санҷиши тавсияҳои илмиву методӣ барои дар муассисаҳои таълимӣ амалан татбиқ намудани самтҳои асосии пайвастани омӯзиш ба меҳнати ғоиданоки ҷамъиятии хонандагон ва омӯзгорон ҷиҳати тарбияи роҳнамоиҳои касбии хонандагон таҳия шудаанд, ки ин ҷанбаҳоро дар бар мегиранд:

- истифодаи донишҳои бадастовардашуда оид ба асосҳои илм, омодагиҳои тоқасбӣ, касбии қори ғоиданоки ҷамъияти дар муассисаи таълимӣ;

- истифодаи донишҳои бадастомада оид ба асосҳои илм, омодагиҳои меҳнати дар қори ғоиданоки ҷамъиятии берун аз муассисаи таълимӣ;

- истифодаи донишҳои ба дастмада оид ба асосҳои илм, омодагиҳои меҳнати дар меҳнати истеҳсолии берун аз муассисаи таълимӣ, дар истеҳсолот;

- истифодаи донишҳои ба дастмада оид ба асосҳои илм, омодагиҳои меҳнати дар раванди эҷоди техника;

- истифодаи донишҳои бадастомада оид ба асосҳои илм, омодагиҳои меҳнати дар қори ғоиданоки ҷамъияти, ки дар ҷойи истиқомат ташкил карда мешавад.

ПАЙНАВИШТ:

1. Вопросы профориентации и активизации познавательной деятельности старших школьников: [сборник статей / редколлегия: П. А. Шавир (ответственный редактор), Л. П. Михайлова]. - Тюмень: Педагогический институт, 1970. - 157 с.
2. Закон Республики Таджикистан "Об образовании". - Душанбе 2000. - 50 с.
3. Леднев, В. С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы / В. С. Леднев. - М., 1991. - 270 с.
4. Макаренко, А. С. Воспитание в труде / А. С. Макаренко // Соч.: В 7 т. - М., 1967. - Т. 9. - 398 с.
5. Рубинштейн, С. П. Бытие и сознание / С. П. Рубинштейн. - М.: АПН СССР, 1957. - 226 с.
6. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз санаи 22-уми декабри соли 2018.
7. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз санаи 26-уми декабри соли 2019.
8. Современный словарь по педагогике. Современное слово. - Минск, 2001. - 927 с.
9. Сухомлинский, В. А. Рождение гражданина / В. А. Сухомлинский. - М., 1979. - Т. I. - 525 с.
10. Ушинский, К. Д. Труд в его психическом и воспитательном значении / К. Д. Ушинский // Собр. соч. - М., 1948. - Т. 2. - 334 с.

REFERENCES:

1. Issues Concerned with Career Guidance and Activation of Cognitive Activity of Senior Schoolchildren: [collection of articles / editorial board: P.A. Shavir (editor-in-charge), L.P. Mikhailova]. - Tyumen: Pedagogical Institute, 1970. - 157 p.
2. Tajikistan Republic Law "On Education". - Dushanbe, 2000. - 50 p.
3. Lednev V.S. The Concept of Education: Essence, Structure, Possibilities. - M., 1991. - 270 p.
4. Makarenko, A.S. Pedagogical Writings // collection of compositions in 9 volumes - M., 1967. - V. 7. - 398 p.
5. Rubenstein S.P. Existence and Consciousness. - M.: APE USSR, 1957. - 226 p.
6. The Message of Tajikistan Republic President Emomali Rahmon to Majlisi Oli of Tajikistan Republic from December 22, 2018.
7. The Message of Tajikistan Republic President Emomali Rahmon to Majlisi Oli of Tajikistan Republic from December 26, 2019.
8. Modern Dictionary on Pedagogy. Modern words. - Minsk, 2001. - 927 p.
9. Sukhomlinskiy V.A. The Birth of Citizen. - M.: 1979. - V. I. - 525 p.
10. Ushinskiy K.D. Work in Psychological and Educational Meaning // collection of compositions. - M., 1948. - V. 2. - 34 p.